

Dankeeva O. Elements of Professional Competence of Future Land Managers

Formation of professional competence of future land managers as psychological and pedagogical problem. All components of occupational competence are very coherent and form a complex structure which defines “a perfect model” of a professional. It defines his personal and occupational characteristics as competence can be shown and evaluated only by performing certain tasks within a profession of land use planner.

Key words: Occupational competence, subject competence, judicial competence, technical competence, administrative competence, communicative competence.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Чернуха Н. М.

УДК 37.(09)+371.381

А. Ємельова

ІДЕЇ ТРУДОВОГО ВИХОВАННЯ В СПАДЩИНІ ОСВІТНІХ ДІЯЧІВ УКРАЇНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Типовою особливістю української педагогіки кінця ХІХ – початку ХХ століття був процес інтенсивного розвитку теорії виховання, надання їй самостійного статусу в межах педагогічної науки. Головним епіцентром активних дискусій та ідейної боротьби на той час була проблема людини і пошук шляхів її оптимального виховання. Безперечно, визначальним питанням різних науково-педагогічних течій поставало питання про виховний ідеал, мету і сутність виховання, його засоби і завдання.

Трудове виховання підростаючого покоління зазначеного періоду привертало значну увагу педагогів, науковців та громадськості. Вони не лише визнавали, що у формуванні юної особистості трудове навчання й виховання відіграють надзвичайно важливу роль, а й зробили численні спроби впорядкувати цей процес.

Підтверджує зазначене творча спадщина відомих вітчизняних педагогів К. Ушинського, М. Корфа, Б. Грінченка, І. Франка, Л. Українки, Т. Лубенця, Я. Чепіги, С. Русової, які багато уваги приділили розробці ідей трудового виховання підростаючого покоління.

Мета статті полягає в дослідженні ідей трудового виховання спадщини освітніх діячів України кінця ХІХ – початку ХХ століття.

Одним із перших на велике значення праці у формуванні підростаючого покоління вказував основоположник педагогічної науки і

народної школи в сузір'ї корифеїв світової педагогічної думки – Костянтин Дмитрович Ушинський (1824 – 1870). У педагогічній спадщині педагога особливе місце належить трудовому вихованню, адже він був переконаний, що тільки в трудовій діяльності формується й розвивається особистість людини.

Підкреслюючи значущу моральну, виховну роль праці у становленні людини як особистості, К. Ушинський писав: „...животворний уплив особиста праця має лише на того, хто працює. Матеріальні плоди праці можна відібрати, успадкувати, купити, але внутрішньої, духовної, животворної сили праці не можна ні відібрати, ні успадкувати, ні купити за все золото Каліфорнії; вона залишається в того, хто працює” [9, с. 107]. Педагог був переконаний, що „без особистої праці людина не може йти вперед, не може залишатися на одному місці, а буде йти назад” [9, с. 108].

К. Ушинський приділяв велику увагу ролі школи в трудовому вихованні дітей. Він підкреслював, що виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати не для щастя, а готувати до трудового життя. Виховання повинне розвинути в людині звичку і любов до праці; повинне дати їй можливість відшукати для себе працю в житті.

У школі, на думку К. Ушинського, діти, передовсім, мають отримати інформацію про трудову діяльність людей. На це, зокрема, було спрямовано навчальні книги Костянтина Дмитровича „Родное слово” (для дітей молодшого віку) та „Детский мир” (для дітей старшого віку). Розповідаючи про різні професії, педагог знайомить дітей із видобутком і обробленням на виробництві основних природних матеріалів, із виготовленням необхідних речей і предметів, підкреслює, що праця людей є необхідною умовою їхнього життя.

К. Ушинський „наполягав на введенні ручної праці як навчального предмета й уважав, що в усіх школах потрібно вивчати „технічні основи промисла”, у чоловічих гімназіях – ремесла, а в жіночих – рукоділля, шиття, домоведення. Особливого значення, як важливому виховному чиннику, він надавав сільськогосподарській праці, тому кожна сільська школа, на його думку, повинна мати земельну ділянку для організації педагогічно обґрунтованої дитячої праці” [6, с. 242].

Як бачимо, на думку К. Ушинського, трудове виховання дітей мало виховати невтомне прагнення до праці. Любов до праці – найкраща спадщина, яку можна залишити своїм дітям (і бідним, і багатим).

Педагогічні погляди К. Ушинського мали великий вплив на діяльність відомого земського діяча Катеринославщини, педагога-демократа Миколи Олександровича Корфа (1834 – 1883). Наслідуючи ідеї К. Ушинського, педагог наголошував на доцільності введення уроків праці та відкриття при початкових школах майстерень для загальної трудової підготовки учнів. Він справедливо вважав, що у школу слід вводити таку працю, яка дасть „...дійсне і бажане об'єднання

розумової роботи з механічною працею в інтересах суспільного розвитку, виховання і практичного життя” [2].

Використовуючи прогресивні методи навчання, М. Корф створив спеціальну програму предметів для сільських шкіл, розраховану на три роки. По закінченню школи дитина пізнавала навколишнє середовище, фауну і флору, була ознайомена з питаннями ведення сільського господарства, гігієною, природознавством та елементарним кресленням [1, с. 69].

Естафету своїх попередників підхопив і Борис Дмитрович Грінченко (1863 – 1910) – письменник, педагог, громадський діяч, головним завданням народної школи вбачав підготовку дітей до майбутнього трудового життя.

Педагог велику увагу приділяв трудовому вихованню, вважаючи, що це забезпечує кращий фізичний розвиток, формує спритність, навички володіння інструментом. Окреслені думки педагог виклав у творах: „Каторжна”, „Грицько”, „Украли”, „Кавуни”, „Панько”, „Батько і дідусь”.

З ініціативи Б. Грінченка в Олексіївській школі були створені майстерні, де викладалися уроки ручної праці. При цьому педагог запозичив досвід учителів Фінляндії, де в 1866 р. ручна праця в усіх школах стала рівноправним і обов’язковим предметом [5, с. 207].

Глибоко хвилювали проблеми трудового виховання видатного українського письменника, просвітителя, освітнього діяча, педагога-публіциста Івана Яковича Франка (1856–1916). Його виховним ідеалом була всебічно розвинена людина – розумово і фізично, якій властиві високі моральні якості, естетичні смаки, працьовитість, самостійне мислення.

Як зазначає дослідник О. Максимчук, І. Франко у своїх творах розкривав цінні картини трудового життя українських селян та робітників, які сприяли утвердженню переконання в юних душах необхідності праці, гостро критикував стан офіційної школи, її відірваність від життя, пропагував ідею поєднання навчання з продуктивною працею в майбутньому суспільстві [4, с. 36].

Трудове виховання й підготовку дітей до праці І. Франко вважав найважливішим завданням народної школи. Педагог акцентував увагу на тому, щоб із школи виходили розумні й розвинені працівники, що наукові знання набувають цінності тільки тоді, коли їх можна застосувати в трудовій діяльності. Письменник був переконаний, що наука відкриває, а праця перетворює в діло, у життя; прогрес науки можливий тільки в поєднанні її з працею [4, с. 36].

Педагогічні, філософські, соціально-естетичні погляди Лесі Українки (1871 – 1913) стали значним внеском у царині становлення українського шкільництва, теорії і практики навчання і виховання учнівської молоді.

Праця і трудове виховання молоді посідають чільне місце в діяльності Лариси Петрівни. Вона була сама зразком невтомного трудівника. Долаючи хворобу, до останніх днів не припиняла творчу роботу й все її життя було безкінечною працею і боротьбою [11, с. 298].

Важливо відзначити творчу спадщину одного з поборників прогресивної демократичної педагогіки й освіти – Тимофія Григоровича Лубенця (1855–1936 рр.). Він належав до тієї плеяди педагогів-методистів кінця XIX – початку XX ст., що присвятили своє життя боротьбі за народну школу й розвиток педагогічної науки. У спадщині ученого знаходимо ідеї організації трудового навчання: „ручна праця повинна приносити реальну користь селянам, щоб їхні діти навчилися виготовляти граблі, вила, уміли полагодити сани, зробити вісь у воза або надягти на неї колесо” [3, с. 451].

У розробленні своєї програми з ручної праці Т. Лубенець брав до уваги погляди трудового селянства на цей предмет. Він писав: „Усюди селяни виявляють бажання, щоб при школі у них були ремісничі відділи, де б їх дітей учили різних ремесел, необхідних у сільськогосподарському побуті, що мало б великий вплив на поліпшення економічного становища селян” [3, с. 450].

Поміж багатьох талановитих діячів України чільне місце посідає Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) (1875 – 1938 рр.), творча спадщина якого – яскраве свідчення активного розвитку вітчизняної педагогічної науки у першій третині XX ст.

На думку Я. Чепіги, ручна праця в школі повинна стати „головним двигуном у розумовому розвитку учнів”. Він уважав, що ручна праця у школі повинна стати умовою гармонійного розвитку дитини. „Треба, – зазначав він, – дбати, щоб ручна праця не обернулася в суто механічну, де не стільки творчість і самодіяльність мають місце, скільки копіювання по шаблону, – у ручній праці повинні культивуватися творчість, фантазія, розум і воля” [10, с. 24].

Ставлення Я. Чепіги до трудового навчання цікаве тим, що ручна праця розглядається ним як засіб ознайомлення учнів із виробничим довкіллям (вивчення сільськогосподарської техніки та екскурсії на промислове виробництво).

Достатньо уваги трудовому вихованню підростаючого покоління приділила Софія Федорівна Русова (1856 – 1940). Оскільки її наукові інтереси і практична робота були пов’язані з вихованням дітей дошкільного віку, то в доробку вченої проблеми трудового виховання висвітлено, передовсім, стосовно дітей цієї вікової групи. Прикладом є такі праці: „Дитячий сад на національному ґрунті”, „Націоналізація дошкільного виховання”, „Дошкільне виховання”, „Нові методи дошкільного виховання” та ін.

С. Русова особливу роль у становленні дитини відводила праці і вважала, що трудове виховання доцільно розпочинати в сім’ї. Зразковою вона вважала сім’ю, у якій батьки в силу життєвих обставин змалку

залучають дитину до праці. „Перш за все, – зазначала педагог, – ми мусимо виховати в дитини нахил до праці, звичку вважати працю найпершим обов’язком. А для цього необхідно спочатку пропонувати лише приємну працю, а потім сформувані в дітей такі прагнення, завдяки яким будь-яка, навіть тяжка праця, виконуватиметься залюбки, весело, гуртом” [7, с. 67].

Особливого значення С. Русова надавала дитячій ручній праці. У статті „Дошкільне виховання” (1918 р.) вона зазначає, що „ручну працю треба розпочинати з найпростішої, щоб діти відразу могли без сторонньої допомоги виконати за тим зразком, що його подасть керівник школи. Треба дібрати потрібний матеріал і терпляче, не перешкоджаючи дітям, самостійно ним оперувати. Ручна праця може бути або загальнокорисною – витирати меблі, підмітати, чистити яку-небудь річ, плекати рослини, вишивати грубими гачками по картону, в’язати дерев’яними спицями, або може бути естетично-декоративна, ілюстративна, психологічна. Бо ж усе навколо дитини має бути гарне, школярі повинні прикрашати свої зшитки, оздоблювати їх чи вишиванням, чи малюванням” [8, с. 167 – 168].

С. Русова сформулювала основні вимоги до праці, які забезпечують виховний ефект: праця має бути доступною, творчою, цікавою, посилююю, розрахованою в часі, вабити процесом і захоплювати результатом; під час праці діти мусять усвідомити трудове завдання і його значення; завдання повинно бути виконаним якнайкраще і доведеним до кінця, праця має відповідати віковим та індивідуальним особливостям дітей, сприяти їх розумовому, фізичному, моральному та естетичному розвитку. Лише за таких умов праця розвиває силу волі, наполегливість у досягненні мети, стимулює самостійну творчість дітей.

На початку ХХ ст. утверджувалася парадигма трудової школи, ідеї якої підтримувала С. Русова. У книзі „Єдина діяльна (трудова) школа”, учена звертала увагу на те, що сучасна школа має відповідати новим науковим і життєвим вимогам, а сучасне виховання – ґрунтуватися на психології дитини, що потребує розвитку волі, активності й самодіяльності відповідно до вимог суспільства й держави. Найкращим шляхом для досягнення цієї мети, відзначає С. Русова, сучасна педагогіка вважає створення замість пасивної школи – трудової або, за висловом педагогів, діяльної школи. Саме цей вираз, на думку педагога, найбільш відповідає тому значенню, яке має нова школа, що ґрунтується на кращих традиціях ремісничих, трудових шкіл. С. Русова наголошувала саме на вживанні терміна „діяльна”, а не „трудова” школа, бо трудова викликає в уяві важку ремісничу працю [7, с. 111].

С. Русова звертала увагу на те, що праця є методом виховання та навчання, за допомогою якого найкраще розвиваються всі здібності дитини. Завдання діяльної школи вона вбачала не в тому, щоб „випустити доброго тесляра або слюсара”, а в тому, щоб надати дітям

змогу своїми фізичними силами ознайомитися з усіма необхідними в житті знаряддями.

Проведене дослідження дало нам змогу зробити висновок, що видатні українські педагоги у своїх працях приділяли чільну увагу питанням трудового виховання, зокрема, довели виховне значення правильно організованої праці та обґрунтували необхідність запровадження праці як навчального предмета в школу.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у дослідженні ідей трудового навчання та виховання прогресивних педагогів Катеринославської губернії в кінці XIX – початку XX століття.

Список використаної літератури

- 1. Білецький О.** Реалізація ідей прогресивних педагогів у національних школах Катеринославщини (друга половина XIX ст.) / О. Білецький // Рідна школа. – 2003. – №4. – С. 68–70.
- 2. Корф. Н. А.** Наши педагогические вопросы. – М. : Тип. Тов-ва И. Д. Сытина, 1882. – 10 с.
- 3. Лубенец Т.** Педагогические беседы. – СПб. : Школа и жизнь, 1913. – 551с.
- 4. Максимчук О. В.** Система трудового виховання в педагогічній спадщині І. Г. Ткаченка : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Загальна педагогіка та історія педагогіки” / О. В. Максимчук. – Кіровоград., 2002. – 234 с.
- 5. Медвідь Л. А.** Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : [навч. посіб]. / Л. А. Медвідь – К. : Вікар, 2003. – 335 с. – (Вища освіта XXI століття).
- 6. Огієнко Д. П.** Проблема трудового виховання учнів у педагогічній спадщині К. Д. Ушинського / Д. П. Огієнко // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія Педагогічні науки : збірник. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 241 – 243.
- 7. Русова С.** Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. / С. Русова; за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 2. – 320 с.
- 8. Русова С.** Вибрані педагогічні твори : у 2 кн. / С. Русова; за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 1 – 272 с.
- 9. Ушинський К. Д.** Вибрані педагогічні твори: в 2 т. / редкол. : В. Н. Столетов (голова) [та ін.]. – К. : Рад. школа, 1983. – Т. 1 : Теоретичні проблеми педагогіки / склав і підгот. до друку Е. Д. Дніпров; за ред. О. І. Піскунова. – 488 с.
- 10. Чепіга Я. Ф.** Проект української школи // Світло. – 1913. – № 4. – С. 24–25.
- 11. Черненко В. О.** Ідея національного виховання у творчій спадщині Лесі Українки / В. О. Черненко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка 2010. – № 16 (203). – Ч. II. – С. 294 – 298.

Смельова А. Ідеї трудового виховання в спадщині освітніх діячів України кінця XIX – початку XX століття

У статті охарактеризовано ідеї трудового виховання в спадщині вітчизняних педагогів К. Ушинського, М. Корфа, Б. Грінченка, І. Франка, Л. Українки, Т. Лубенця, Я. Чепіги, С. Русової.

Ключові слова: трудове виховання, трудове навчання, трудова підготовка, праця, ручна праця.

Емелева А. Идеи трудового воспитания в наследии деятелей образования Украины конца XIX – начала XX века

В статье охарактеризованы идеи трудового воспитания в наследии отечественных педагогов К. Ушинского, Н. Корфа, Б. Гринченко, И. Франко, Л. Украинки, Т. Лубенца, Я. Чепиги, С. Русовой.

Ключевые слова: трудовое воспитание, трудовое обучение, трудовая подготовка, труд, ручной труд.

Emeleva A. Ideas of Labour Education in the Heritage of Ukrainian Pedagogues end of the XIX-th Beginning of the XX- th Century

The article deals with ideas of labour education in the heritage of Ukrainian pedagogues: K. Ushinsky, M. Korff, B. Hrinchenko, I. Franko, L. Ukrainka, T. Lubenets, J. Chepiga, S. Russova.

Key words: labour education, labour training, labour preparation, labour, hand labour.

Стаття надійшла до редакції 28.01.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Бакум З. П.

УДК 378.22.016 : 81

О. Копусь

УПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ У ФАХОВУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ

Реалізація лінгвістичного, лінгводидактичного й педагогічного напрацювань науковців відіграє важливу роль у загальному процесі становлення і розвитку української лінгводидактики вищої школи, реформуванні й оновленні вітчизняної мовної освіти. У зв'язку з цим актуалізувалась як важлива наукова проблема розроблення й упровадження сучасних ефективних підходів для формування фахової лінгводидактичної компетентності майбутніх магістрів-філологів, зокрема: *суб'єктно-діяльнісного, комунікативно-діяльнісного, синергетичного, контекстного* підходів.